

N:o 17.

Ank. till Riksd. kansli den 13 april 1894, kl. 12 midd.

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande bolags förvärf af jordegendom i vissa delar af landet m. m.

Herr V. Vahlin har i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 155, i hvilken 12 af kammarens öfriga ledamöter instämt, och hvilken ytterligare 9 af kammarens ledamöter undertecknat, med tillkännagifvande af sitt instämmande i motionens syfte, föreslagit Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla:

»att Kongl. Maj:t ville låta infordra och för Riksdagen framlägga uppgift på den jordbruksfastighet, som af bolag eges i de delar af vårt land, der skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekommer, äfvensom statistiska uppgifter, utvisande tillväxten af denna bolagsegendom och den sjelfegande jordbrukareklassens deraf orsakade förminskning; samt att Kongl. Maj:t ville, för såvidt de inhemtade upplysningarna sådant föranleda, för Riksdagen föreslå de åtgärder, som för bibehållande af en sjelfegande jordbrukarebefolkning i samma trakter kunna anses af förhållandena påkallade.»

Såsom stöd för sin motion anför motionären följande:

»En af mig till Riksdagen år 1892 i motion n:o 7 gjord framställning, att Riksdagen ville ingå till Kongl. Maj:t med begäran om utredning af bolags förvärf af fast egendom i vårt lands nordligare provinser, lyckades icke i följd af Första Kammarens underkännande af behofvet

af en dylik åtgärd vinna Riksdagens bifall. Då emellertid de i denna motion påklagade förhållandena sedan dess ytterligare utvecklats till det sämre, har jag ansett mig böra å nyo fästa Riksdagens uppmärksamhet på denna för vidsträckta delar af vårt lands framtida utveckling och förhållanden ytterst viktiga fråga».

»Under senare år hafva flera motioner framlagts för Riksdagen, i hvilka framhållits önskvärdheten af att för vårt lands arbetarebefolkning underlätta tillfället att förvärfva jordegendom; och har äfven en komité för afgifvande af utredning och förslag rörande denna fråga varit af Kongl. Maj:t tillsatt. Hur berättigadt och betydelsefullt detta önskningsmål än må vara, torde dock en annan dermed nära förbunden fråga i ännu högre grad vara förtjent af Riksdagens allvarliga uppmärksamhet, den nemligen att söka förekomma, att icke den redan befintliga sjelfegande jordbrukarebefolkningen i en del af våra provinser allt mer undantränges för att ersättas af osjelfständiga bolagsunderlydande. Alla de beaktansvärda skäl, som tala för det förstnämnda synsmålet, ega i ännu högre grad betydelse för det senare, liksom det äfven osökt framgår af det förhållande, hvori dessa frågor stå till hvarandra, att den senares lösning bör föregå den förras.»

»För flera af Riksdagens ledamöter torde det icke vara känt, i hvilken stor utsträckning icke blott skogbärande mark, utan äfven hela egendomar i landets nordligare provinser inköpas af de stora sågverksbolagen. I följd häraf eger en fortgående förminskning af de sjelfegande jordbrukarnes antal rum, och det finnes ingen anledning att förvänta, att dessa jordköp skola upphöra, förr än i flera vidsträckta delar af vårt land all jord öfvergått till bolagsegendom.»

»För svenska Riksdagen torde icke behöfva framhållas, af hvilken betydelse för vårt folk det skulle vara, om den nu sjelfegande allmogen i vidsträckta delar af vårt land skulle nedsjunka till den osäkra och osjelfständiga ställningen af bolagsunderlydande, som, så till bostad som arbetsvilkor helt och hållet beroende af bolagen, icke ens som brukare af dessas åkerjord ega eller kanske icke medgifvas utöfva kommunal rösträtt. Det skadliga inflytandet af dylika förhållanden i sedligt, rättsligt, politiskt och ekonomiskt hänseende ligger i så öppen dag, att jag skall inskränka mig att endast i ett fall påvisa de betänkliga olägenheter och faror för rättskränkning, ett öfvermåttigt bolagsvälde är egnadt att medföra, äfven för det fåtal sjelfegna jordbrukare, som i ifrågavarande trakter lyckats bibehålla sig jemnsides med bolagen. Godtyckliga eller såsom sådana ansedda åtgärder, vidtagna af bolagens tjänstemän, kunna redan nu endast undantagsvis af den, som deraf

drabbas, beifras. Besväret och kostnaderna för en utdragen rättstvist, för bolagen försvinnande obetydligheter, äro åter för den enskilde, i synnerhet med så svag ekonomisk ställning, som de flesta enskilde jordbrukare i norra delen af vårt land innehafva, ofta fullständigt ruinerande. Erfarenheten om denna säkerhet för lagliga påföljder af öfvergrepp kan åtminstone icke vara egnad att hos bolagens tjänstemän utveckla en större aktsamhet om andras rätt för fall, der bolagens intressen komma i delo med enskildes.»*)

»Har större delen af nordliga Sveriges jord öfvergått till bolagsegendom, dess en gång sjelfegande allmoge nedsjunkit till brukare och daglönare, beroende af ytterst mäktiga korporationers tjänstemän, utan möjlighet att i sin hembygd kunna förskaffa sig en egen bostad, och kan denna befolkning icke emotse någon förbättring af dessa förhållanden genom statsmagternas mellankomst, då får man icke förvånas, om socialistiska och mot bestående samhällsordning än mer fiendtliga läror hos befolkningen i dessa trakter — som man ännu tror sig kunna kalla 'Sveriges framtidsland' — skola finna ett gynnsamt emottagande. Dessa läror måste dock af den tänkande, om han än underkänner deras så grund- som slutsatser, alltid erkännas såsom följder af olyckliga, kanske äfven ofta vårdslösade sociala förhållanden; visa de icke på botemedlen för ett samhällsöndt, visa de alltid att detta onda finnes.»

»Att åtminstone några större bolag numera väl vårda sin skog, skall jag icke tillåta mig att bestrida, men någon uppodling af de vidsträckta, härför tjenliga marker, som norra Sveriges skogar omsluta, lär knappast vara förenligt med bolagens intressen och kan därför förväntas endast undantagsvis komma till stånd. Men äfven för skogens fortvarande bestånd lemna nuvarande förhållanden och lagstiftning ingalunda tillräcklig säkerhet. Det låter väl tänka sig, att sådana konjunkturen kunna inträffa för bolag, att de finna för sig fördelaktigast att helt och hållet afverka sina skogar. I detta fall skall skogssköfvingen komma att antaga dimensioner, vida utöfver hvad som kunnat bli fallet, om skogen tillhört enskilde. Faran för en dylik möjlighet blir alltid större, om, hvad i denna fråga icke får lemnas ur sigte, våra bolagsaktier skulle allt mera öfvergå i utländska kapitalisters ego, af hvilka icke kan förväntas någon hänsyn till eller ens insigt om de alltid skadliga, i många fall obotliga följderna för vårt land af en för långt drifven skogsafverkning».

*) »Jag skall endast påminna om en lagbestämmelse till bolagens fördel: en klagande part kan vara nödsakad att stämna ett bolags alla styrelseledamöter, af hvilka flera måhända uppehålla sig i främmande land. Blotta kostnaderna och besväret härför torde ensamt vara tillräckliga att afskräcka mängden från att söka häfda sin rätt på laglig väg.»

»Det är otvifvelaktigt, att genom bolagsinstitutionen möjliggjorts en ekonomisk utveckling, som minst hos oss på annat sätt kunnat komma till stånd. Men redan deraf, att dessa korporationer ega en kraft, som är ojemförligt större än de enskilda personernas, framgår sjelfklart, att de under vissa förhållanden gent emot dessa kunna komma att verka förtryckande. Då staten icke endast medgifvit dessa bolag personlighetens fulla rätt i de flesta fall, utan äfven utsträckt deras befogenhet derutöfver^{*)} och härigenom särskildt gynnat deras tillkomst och utveckling, lär det äfven åligga staten att tillse, det icke dessa institutioners välde så utsträcket, att det medför för vårt folk följder, som synas hota att blifva af större menligt inflytande för detsamma än af den ekonomiska utveckling, som bolagsinstitutionen i flera fall medfört, kan uppvägas.»

»De sorgliga förhållanden för norra Sverige, som i följd af bolagens obegränsade jordförvärf redan inträdt och för hvarje år mer förvärrats och som så allvarsamt synas hota dess framtida utveckling, hafva äfven beaktats af såväl Vesterbottens läns landsting som af hushållningsällskapens ombud vid deras möte »landbruksriksdagen» under år 1893. De motioner, som med anledning häraf till dessa korporationer afgifvits, äfvensom af dem föranledda beslut om skrifvelse till Kongl. Maj:t finnas bilagda denna motion.»

»Får det således anses konstateradt, att en verklig fara hotar vissa delar af vårt land i följd af bolagens obegränsade inköp af jordbruksfastighet, så lærer Riksdagen hvarken vilja eller berättigadt kunna lemna denna sak utan uppmärksamhet derför, att utfinnandet af medel att på så sätt och i sådana fall söka inskränka bolagens jordförvärf, att bestämdt skadliga ytterligheter förekommas, men den för en större företagsamhet nödiga kraften bibehålles, icke är någon lättlost uppgift.»

»Af de olika åtgärder, som härför kunna ifrågasättas, synes en väl afvägd progressiv beskattning, stigande med de samegda jordbruksfastigheternas taxeringsvärde, icke sakna betydelse; men torde äfven lagstiftningsåtgärder i annan riktning kunna verka till vinnande af samma mål.»

»I det outredda skick, frågan äfven denna gång förelägges Riksdagen, anser jag emellertid olämpligt att söka anföra skäl för någon

*) »Delegare i bolag äro icke ansvariga för bolagets förbindelser mer än till sina aktiers belopp; bolagens, kanske sjelfva ej röstberättigade, ombud ega att å kommunal- eller kyrkostämmor föra talan i alla frågor för hundrade, kanske tusentals, frånvarande aktieegare, utan hinder af att flere af dessa icke äro svenska undersåtar, kanske icke alla välfredade, att de afträdt sin egendom till borgenärer eller icke tillhöra statskyrkan. Den enskilde åter är endast medgifvet att, sjelf röstberättigad, föra talan för en frånvarande, och i öfrigt anförda förhållanden disqualificera honom att deltaga i kommunala eller kyrkliga frågor afgörande.»

åtgärd eller att upptaga till bemötande de invändningar, som mot hvilken åtgärd som helst till rättande af här påklagade förhållanden anföras. Det är först, sedan ett tillräckligt och tillförlitligt statistiskt material blifvit insamladt och förelagdt Riksdagen, som den kan sättas i tillfälle att öfverskåda och till sin fulla betydelse uppskatta den föreliggande frågan, liksom äfven att med full insigt bedöma de åtgärder, som för dess lösning kunna finnas bäst afvägda.»

De i motionen åberopade bilagorna återfinnas på sidorna 11—19 i den tryckta motionen.

Såsom motionären angifvit, väcktes af honom vid 1892 års riksdag i Andra Kammaren motion, n:o 7, i enahanda syfte som den nu afgifna. Denna motion öfverlemnades till kammarens tillfälliga utskott n:o 1, hvilket att börja med dels redogör för afvittringsverkets uppkomst i Jemtlands, Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län samt dess uppgift att främja dessa läns odling och bebyggande, dels ock framhåller, hurusom efter 1860, till följd af trävarurörelsens frigörande från exporttullen hemma och importtullarna i England och Frankrike samt genom de omfattande jernvägsbyggnaderna, grufvörelsens utveckling och den allmänna industriella uppblomstringen i Europa, de hemman och nybyggen tilldelade och hitintills hardt när värdelösa norrländska skogarne på jämförelsevis kort tid fingo högt värde och småningom blefvo föremål för sågverksegarnes spekulations- och köplusta.

Derefter och för att gifva en bild af huru de i motionen berörda förhållandena utvecklats sig samt visa, till hvad omfattning hemman öfvergått i bolagens ego, anför utskottet ur Konungens befallningshafvandes 5-årsberättelser följande:

Kopparbergs län.

I femårsberättelsen för 1861—1865 berömmes det system, som vunnit insteg, att trävarubolagen inköpa af skogsegarne afverkningsrätten på viss tid, vanligen 50 år, till mogen skog af visst minimiomfång.

I de följande båda femårsberättelserna, för 1866—1870 och 1871—1875, vidröres ej ämnet.

I femårsberättelsen för 1876—1880 omtalar Konungens befallningshafvande, att i Vestra Dalarnes revir allmogens skogar äro till största delen försålda dels till bestämda dimensioner och dels till total afverkning. I Österdalarnes revir hafva betydliga sågtimmerafverkningar och

försäljningar egt rum. I Särna revir hafva de enskilde godsegarne med få undantag försålt afverkningsrätten å timmerskogen på 50 år. I anledning af planen att bygga en jernväg från Mora genom Helsingland till Bottenhafvet uppdrog Konungens befallningshafvande åt storskifteslandtmätaren Ad. Dahlgren att inhemta upplysningar om skogstillgången i öfre Dalarnes tretton socknar. Af dennes redogörelse, upprättad 1881, framgår, att inom nämnda område funnos

kronoparker och boställsskogar	366,562 tld.
härads- och sockenallmänningars samt enskildes nu disponibla skogar	1,160,942 »
i sågverksbolagens ego	69,355 »
Skogar, hvarå afverkningsrätten blifvit upplåten:	
på 10 år eller derunder	49,267 tld.
» 10—25 år	244,022 »
» längre tid än 25 år	577,068 »
	<hr/>
	870,357 »
	2,467,216 tld.

Konungens befallningshafvande anmärker, att trävarurörelsen blifvit koncentrerad hos några få stora bolag på sådant sätt, att rörelsen i deras händer blifvit till ett tryckande monopol. Sålunda hafva de i allmänhet uppgjort skogs- och timmerköpen för gemensam räkning i syfte att hålla prisen uppe, och de kunna på samma sätt diktera prisen för allmogens dagsverken och körslor. Botemedlet häremot finner Konungens befallningshafvande i en jernväg, som kan skapa konkurrens.

I följande femårsberättelse, för perioden 1881—1885, framhåller Konungens befallningshafvande, att den i förra berättelsen beklagade koncentrereringen af trävaruaffären i några få bolags hand under senaste femårsperiod fortgått, liksom ock inköp af skogsegendom och afverkningsrättigheter. Hela trävarurörelsen i öfre Dalarne domineras af till namnet tre, men i verkligheten ett enda bolag. »Fullt fog — heter det vidare — lärer förefinnas för det påstående, — — att, om trävarurörelsens utveckling kommer att fortgå i samma rigtning som hittills, den tid icke kan ligga långt borta, då, till följd af den ekonomiska attraktionens naturlag, nästan all skog i öfre Dalorten skall blifva de stora bolagen underlagd.» Derjemte framhåller Konungens befallningshafvande, att den vida öfvervägande delen af de skogar, som för närvarande disponeras af bolagen, innehafves under afverkningsrätt på viss tid. Konungens befallningshafvande finner det dock betänkligare, »om allmogen under full eganderätt afhänder sig sina skogsmarker, hvarigenom dess ekonomiska sjelfständighet måste komma att undergräfvast». Men

äfvén i detta hänseende gäfvé erfarenheten under den sista femårsperioden anledning till oro. Medan, som nyss nämndes, den skogsmark, hvilken 1881 disponerades af sågverksbolagen under full eganderätt, uppgick till 69,355 tunnland, har sedan den tiden i öfre Dalarne ej mindre än 38,656 tunnland afsöndrad skogsmark öfvergått till och lagfarits af sågverken.

I senaste femårsberättelsen, för 1886—1890, framhåller deremot Konungens befallningshafvande med glädje, efter att hafva omnämnt den i de föregående femårsberättelserna påpekade faran af monopol, att »numera all fara ur ofvannämnda synpunkt för trävarurörelsens framtid kan anses förebyggd». Dels hade nemligen sammanslutningen de stora bolagen emellan för gemensamma skogsköp upphört redan vid femårsperiodens början, dels har länets jernvägsnät blifvit utsträckt till öfre Dalorten, hvarigenom nya beqväma utfartsvägar för trävaror öppnats dels till Östersjön och dels till vesterhafvet. Verkningarna här af och af konkurrensen från främmande trävarubolag hafva äfvén redan visat sig i höjda virkespris i orten.

Konungens befallningshafvande omtalar vidare, att egendomar, tillhörande inhemska aktiebolag, ökats från 8,415,000 kronor år 1885 till 12,994,000 kronor år 1890 — »ett förhållande, som icke lärer kunna förklaras på annat sätt än såsom en följd dels af det stegrade jordvärde, som aktiebolagens egendomar, i likhet med jordbruksfastighet i allmänhet och af samma förut uppgifna orsaker som denna, under den senare perioden vunnit och dels deraf, att åtskilliga jordegendomar under samma period sannolikt öfvergått till aktiebolagen».

Under samma tid har den främmande undersåtar tillhöriga jordegendom ökats från 110,100 kronors till 1,627,600 kronors taxeringsvärde, i det två utländska bolag inköpt några dessförinnan i svenska bolags ego varande egendomar.

* * *

Vid de tre senaste femårsperiodernas slut innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde, jemfördt med hela länets sammanlagda taxeringsvärde å jordbruksfastighet:

År.	Inhemska aktiebolag.	Utlänningar.	Länets jordbruksfastighets sammanlagda taxeringsvärde.
1880.....	6,427,400 kronor	—	77,154,017 kronor
1885.....	8,408,300 »	110,100 kronor	74,224,700 »
1890.....	12,994,000 »	1,627,600 »	96,257,800 »

Mantalen äro här ej upptagna, enär fullständiga och likartade uppgifter härom ej förekomma för detta län.

Gefleborgs län.

I femårsberättelsen för 1861—1865 beklagas, att öfverafverkning eger rum.

I berättelsen för 1866—1870 vitsordas, att större försigtighet och omtänksamhet än tillföre å säljarnes sida gifver sig till känna vid skogsköpens uppgörande. Berättelsen för 1871—1875 vitsordar också, att bättre hushållning med skogen inträdt, dock hufvudsakligen å de större skogsegendomarne. De inom länet högt uppdrifna skogsafverkningarna gälla i synnerhet allmogens skogar, å hvilka afverkningsrätt blifvit upplåten åt trävarubolag.

I femårsberättelserna för 1876—1880 och för 1881—1885 förekommer intet, som berör det utskottet föreliggande ämnet.

Berättelsen för 1886—1890 är ännu icke afgifven.

* * *

Vid de tre senaste femårsperiodernas slut innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde och mantal, jemförda med taxeringsvärdet och mantalet å jordbruksfastighet i hela länet:

År.	Inhemska aktiebolag.		Utlänningar.		Länet.	
	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.
1880.....	6,306,303.	184,005	—	—	75,670,558.	2,187,911.
1885.....	9,063,700.	233,173	2,000	—	71,248,500.	2,190 $\frac{18}{100}$.
1890.....	13,086,600.	332,668	—	—	68,878,000.	2,191 $\frac{61}{100}$.

Jemtlands län.

Ur femårsberättelsen för 1856—1860 må återgifvas: »Till de flera trävarubolag, som bildat sig utefter floddalarne mot Östersjön, har allmogen ganska allmänt försålt sina, vattendragen närbelägna och tillgängliga skogstrakter, oftast för afverkning inom viss tid, vanligen 50 år, och med vilkor att endast den mogna skogen af visst omfång får

tagas. Endast sådan skog eger här något värde, som kunde löna de dyra utdrifnings- och flottningskostnaderna». Konungens befallningshafvande framhåller vidare, att detta är till gagn för orten, äfven om den stegring af arbetslönerna, skogsrörelsen medfört, är menlig för jordbruket. Förr afbrändes ofantliga skogstrakter, då de voro fullkomligt värdelösa och inkräktade på betesmarken. Det var »det minst besvärliga sättet 'att hålla skogen ifrån sig'; och med skogen uppbrändes äfven matjorden. Man ser vidsträckta trakter, der eldens härjningar ännu efter ett halft, kanske ett helt sekels förlopp uppenbara sig i nakna, på all växtlighet blottade hedar».

I femårsberättelsen för 1861—1865 framhålles, huru å ena sidan allmogen för allt för ringa köpesumma emot skogens värde och stundom med allt för liten försigtighet med afseende å afverkningsvilkoren afhänt sig afverkningsrätten å sina skogar. De influtna skogsförsäljningsmedlen komma i allt för ringa mån jordbruket till godo o. s. v. Å andra sidan betonas den goda arbetsförtjenst, befolkningen vunnit genom skogsrörelsen, och den bättre insigt om skogens värde, allmogen förvärfvat sig.

De båda följande femårsberättelserna, 1866—1870 och 1871—1875, beröra icke särskildt ämnet, utan hänvisa till det förut sagda.

I femårsberättelsen för 1876—1880 påpekar Konungens befallningshafvande den återgång i skogsafverkningen, som under senare hälften af årtiondet till fromma för jordbruket inträdt i jämförelse med den svindelartade höjd, hvartill trävarurörelsen steg under 1870-talets förra hälft och som länsstyrelsen hoppas icke skall återkomma. Frågan om inköp af jord genom trävarubolagen beröres ej.

I femårsberättelsen för 1881—1885 åter yttrar Konungens befallningshafvande bland annat: »Som ofvan omförmälts (nemligen på tal om värden af de enskildes skogar) äro en stor del skogar genom *kontrakt på längre tider**), vanligen 50 år i sänder, upplåtna till afverkning åt sågverksegare vid Östersjökusten. Bonden är under denna tid och, då förhållandena numera oftast tvinga till ingående af nya kontrakt, sannolikt för all tid och säkert för flere generationer fränkänd all dispositionsrätt öfver den dyrbara egendom, som skogen utgör, och har på många orter, i synnerhet i Herjeådalen, nedsjunkit till att genom körslor och annat arbete å andra i sin egen skog söka sitt uppehälle; och detta blir allt fortfarande mångens öde, så länge lagen medgifver förvärfvande af nyttjanderätt till skog på långa tider. När tiden för

*) Kursiveradt i femårsberättelsen.

det gamla kontraktet kommer så nära sitt slut, att 10, 15 och 20 år blott återstå, erbjudes bonden att göra ny affär på ny lång tid och till nedsatta dimensioner, och vanligen sker så.

»På senare tider hafva skogsförhållandena i länet inträdt i ett nytt skede, hvars utveckling kan medföra en omskapning af bestående förhållanden, af beskaffenhet att vara väl värd att i tid uppmärksammas.

»De vid kusten belägna sågarne, hvilkas egare äro hänvisade att köpa sitt behof af virke inuti landet, i närheten af flottningsbara vattendrag, voro sannolikt, åtminstone en stor del af dem, icke vid anläggningen afsedda att blifva en affär för lång framtid. Uppfattningen i detta hänseende har emellertid blifvit en annan, sedan man funnit, att skogstillgången var långt större än från början kunnat beräknas, att återväxten är bättre än man trott, att skogstrakter, som ansetts otillgängliga, allt sedan upprensningen af vattendragen fortskridit, blifvit åtkomliga, och att framtiden synes innebära, att äfven mindre grofva dimensioner få värde, hvarigenom omloppstiden förkortas. Åtskilliga sågverksegare hafva därför på senare tider *genom inköp af hemman med skog* *) sökt betrygga sågverksrörelsens framtid. Detta har skett och sker fortfarande i stor skala, och redan finnes det byar, i skilda delar af länet, der sågverksegare förvärfvat eganderätt till hälften och mera af alla hemmanen. Att på många ställen förvärfvet af det hela blott är en tidsfråga, ligger för öppen dag. En lockelse för bönderna att sälja sina hemman ligger deruti, att köpeskillingen ofta kan betraktas som ganska frestande, då endast värdet af hemjorden och rättigheten till husbehofshygge i skogen är hvad den nuvarande egaren afhänder sig, då disposition af skog är såld för tid, som ofta omfattar både den nuvarande egarens och hans barns lifstid. En annan orsak till de många försäljningarna till sågverksegare är att söka i skiftesstadgan. Då nemligen skifte skall betalas, är det *egaren*, som skall svara för liqviden, äfven om han, för huru lång tid det vara må, till annan upplåtit rättigheten till afkastningen, och då bonden sålt afverkningsrätten, så har han ingen hjälp till skifteskostnaderna att påräkna ur skogen, men den stora ytvidd, skogen intager, gör dessa kostnader så mycket drygare.»

Efter att hafva anmärkt, det skifteskostnaderna ofta uppgå till sådana belopp, att egaren har valet blott mellan godvillig och exekutiv försäljning, fortsätter Konungens befallningshafvande:

»Det måste således antagas, att vissa stora delar af länet, särskildt i Herjeådalen, komma att tillhöra några få personer eller firmor, och att det sjelfegande bondeståndet derifrån helt och hållet aflägsnas. Hvilka

*) Kursiveradt i femårsberättelsen.

följder i socialt hänseende denna omhvälfning af bestående förhållanden kommer att medföra, är svårt nu förutse; men man kan väl tänka sig, att ett tillstånd, der jorden eges af främmande, långt bort i andra landsändar boende affärsmän, och befolkningen på stället består af inspektorer samt af dem beroende brukare, icke är att föredraga framför den sedan hedenhös i vårt land existerande sjelfegande jordbrukareklassen.»

Femårsberättelsen för senaste period, 1886—1890, är ännu ej afgifven för detta län.

* * *

Vid de tre senaste femårsperiodernas slut innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde och mantal, jemförda med hela länets taxeringsvärde å jordbruksfastighet och mantal:

År	Inhemska aktiebolag.		Utlänningar.		Länets.	
	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.
1880	1,084,000.	28,869.	—	—	31,651,500.	1,105,893.
1885	2,101,900.	62,673.	27,100.	1,028.	33,032,300.	1,107,627.
1890	3,788,400.	98,228.	—*)	—*)	—*)	—*)

Vesternorrlands län.

I femårsberättelsen för 1861—1865 omnämnes den storartade utvecklingen af trävarurörelsen.

I berättelsen för 1886—1870 yttrar Konungens befallningshafvande — efter att hafva framhållit den öfverdrifna skogsafverkningen äfvensom de rikliga förtjenster, skogsrörelsen framkallat, jemte dess skuggsidor, slöseri samt öfverdådigt och oordentligt lefverne —: »Bland den öfverdrifna skogsafverkningens menligaste följder bör icke heller förtigas dess ofördelaktiga inflytande på det med nybyggens anläggning afsedda statsändamål. Om dermed endast förstås den odlade jordens skyndsamma upparbetande och lägenheternas snara omföring till skatte, så vore allt väl bestådt; men de flesta af de nybyggen, hvilka ega någon anseeligare skogstillgång, hafva tyvärr blifvit föremål för sågverks-egares och trävaruhandlandes spekulationer, och genom köp, som enligt understuckna aftal endast afse skogen, varda nybygggena åt desse se-

*) Saknas ännu uppgift.

nare öfverlåtna. I afräkning å köpeskillingen blifva de nödiga husen uppförda samt den föreskrifna åker- och ängsvidden brådstörtadt med konstlade medel upptagen — den förra mången gång å mark, som varit lättast att bearbeta, ehuru till åker eljest föga lämplig; och sedan byggnads- och odlingsskyldigheten såmedelst måste anses vara fullgjord samt skattebref utfärdats, börjas skogssköfvingen samtidigt med den förra nybyggesjordens återställande till de förre åboarne, hvilka under tiden vanligen i vällefnad förstört köpeskillingen och vid lägenheternas återtagande ofta sakna tillgång och förmåga att åt åkerns underhåll egna gödning och vård. Följden häraf synes vara uppenbar. Det har redan inträffat, att dylika nybyggesinnehafvare efter frihetsårens slut varit urståndsatte att utgöra sina onera till staten; och om än Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande beredvilligt erkänner, att en eller annan sågverksegare, med nybyggenas bibehållande, åt deras rätta bebrukning egnat sorgfällig tillsyn, befarar dock Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att en mängd af de på detta sätt tillkomna nya hemman skall måhända innan kort förfalla till skattevrak.»

I berättelsen för 1871—1875 framhålles likaledes med styrka den missriktning, nybyggeväsendet erhållit genom att varda till skogspekulation. »Om man skulle bedöma framstegen af nybyggenas uppodling endast efter den ifver, med hvilken odlingarna å dessa lägenheter gemenligen bedrifvas, så vore man frestad anse dem icke allenast stora, utan till och med utomordentliga, enär, som ofta nog inträffar, länets egna arbetskrafter icke alltid befinnas tillräckliga, utan till och med främmande arbetare, hufvudsakligen vermländingar, äfven härför måste anlitas.» Konungens befallningshafvande anmärker, att man bort fordra för skattelösen, att nybyggesinnehafvaren under några årsföljder kunnat vinterföda ett visst antal kreatur af stället egen foderafkastning och samtidigt beså och skörda en viss areal åkerjord, allt lämpadt efter nybyggets skattetal. Konungens befallningshafvande hoppas dock, på grund af den allmänna ekonomiska utvecklingen, att ej många skattevrakshemman skola uppstå.

»Sågverksegarne söka fortfarande att genom inköp af afverkningsrätt till skogstrakter tillförsäkra sig så stora skogsområden som möjligt. Skogarnes ökade värde har dock gjort allmogen mindre benägen för att på så sätt afyttra sin skog, hvadan, der dylik försäljning dock förekommer, ett med skogens värde någorlunda öfverenstämmande pris äfven måste erläggas, ett förhållande som sällan eller aldrig ifrågakom vid tidigare skogsförsäljningar.»

I femårsberättelsen för 1876—1880 omförmäles, att under nämnda

period 94 nybyggesandelar öfverförts till skatte. Af dessa hafva 34 öfvergått i sågverksegares och trävaruhandlandes ego; hvad återstoden vidkommer, hafva i många, och möjligen de flesta, fall nybyggarne genom tidigare köpeafhandlingar afhändt sig afverkningsrätten till skogen. Fördelen af åtgärden har alltså i första hand tillfallit sågverks- och trävarurörelsen.

I berättelsen meddelas för öfrigt, att skogsköp med afverkningsrätt under vissa år väl ännu förekomma, men dylika köpeaftal hafva under perioden hvarken varit synnerligen många eller afsett någon stor skogsareal.

I femårsberättelsen för 1881—1885 heter det, efter det Konungens befallningshafvande yttrat sig om skogens vård och skötsel:

»I öfrigt tyckes en bättre insigt om ungskogens stora värde vinna allt mer insteg äfven hos allmogen. Att denna åsigt förefunnits tidigare hos sågverksbolagen och trävaruspekulanter i allmänhet, derom bär den ifver, hvarmed inköp af s. k. tillväxtskogar bedrifvits och bedrifves, ett nogsamt vittnesbörd.

»Då allmogen under senare åren synbarligen varit mindre benägen att försälja afverkningsrätt till sina skogar, hafva spekulanterna i skogsköp inslagit på en annan väg, för att komma i besittning af så mycket skogsmark som möjligt.

»Förhållandet är nemligen, att, så fort ett hemman af en eller annan anledning finnes till salu, hamnar ett sådant hemman, för så vidt det har någon afsevärd skogstillgång, nästan alltid i en eller annan skogsspekulants ego, enär någon allmogeman härvid icke med utsigt till bergning kan konkurrera.

»Huru stor del af länets skogsareal, vare sig med everldlig besittningsrätt eller endast med afverkningsrätt, på så sätt öfvergått till skogsuppköpare, har länsstyrelsen sig visserligen icke bekant, men att den är högst betydlig och antagligen betydligare än hvad som står väl tillsammans med allmogens rätt förstådda intresse, är helt visst; och må, såsom ett exempel på i hvilken utsträckning jordbruksfastigheter redan kommit i sågverksegares eller andra trävaruexportörers händer, anföras, att ett enda sågverksbolag under loppet af senaste tio år inköpt omkring sjuttio hemman eller hemmansdelar ensamt inom norra Ångermanlands fögderi och dessutom inemot trettio i Lappmarken. Vare sig nu, att ett sådant af icke-jordbrukare inköpt hemman af sin nye egare lägges under eget bruk, öfverlåtes till en landbonde eller arrendator, hvilket kanske oftare är fallet, eller försäljes till annan person, hvarvid afverkningsrätten alltid undantages för närmaste 50 år, så är i

de flesta fall den gifna följden af en dylik transaktion, att hemmanets jordbruk försattes i ett betänkligt tillbakagående, hvarförutom det inom en del orter i länet är mycket antagligt, att en förut besuten och sjelfständig bondeklass på så sätt kommer att efterträdas af beroende landbönder och arrendatorer, eller af hemmansegare, hvilka, i saknad af all inkomst af skogen, blifva hänvisade till en ganska bekymmersam existens. Å andra sidan får dock icke förnekas, att, från skogsvårdens synpunkt sedt, det är en fördel, ju större skogskomplexer som bildas, helst när dessa, såsom här i länet i många fall eger rum, innehafvas af kapitalstarka bolag och under full eganderätt.»

I femårsberättelsen för 1886—1890 heter det bland annat: »Nybyggesskogar med inskränkt skogs rätt äro till antalet 36 med en skogsareal af 30,599,49 hektar. Dessa egas till allra största delen af sågverken äfvensom af trävaruhandlande, hvilka förvärfvat dem med fästadt afseende å hithörande skogars betydande värden; och har det visat sig, att de alltför rikliga skogsanslagen, som tilldelats nyhemmanen såsom understöd för jordbruket, snarare motverkat landets uppodling och kultur än, såsom afsigten dermed varit, bidragit till hemmanens förkofran. De flesta af dessa äro ock numera att betrakta såsom verkliga skogsdomäner, å hvilka jordbruket för all framtid torde förblifva bisak.

Vid de tre senaste femårsperiodernas slut innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde och mantal, jemförda med hela länets sammanlagda taxeringsvärde och mantal å jordbruksfastighet:

År.	Inhemska aktiebolag.		Utlänningar.		Länet.	
	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.
1880	4,143,800.	131,033.	24,600.	1,83 $\frac{3}{2}$.	71,559,745.	1,724 $\frac{1}{28}$.
1885	6,455,100.	175,329.	38,700.	0,954.	68,466,400.	1,730 $\frac{34}{41}$.
1890	11,738,500.	250,414.	6,100.	— —	75,384,450.	1,759 $\frac{48}{33}$.

Vesterbottens län.

Femårsberättelsen för 1856—60 klagar öfver skogssköfving. Den inkomst, som tillskyndas allmogen genom skogshygge och skogsför-

säljning, är sällan af någon varaktighet, utan förfares i slöseri och oordentligt lif.

I följande femårsberättelse, för 1861—65, heter det: »Skogsegarne, som till största delen utgöras af allmoge, hafva i allmänhet haft föga inflytande på bestämmande af afverkningsbeloppen, emedan de i de flesta fall i sin ordning stå i beroende af sågverksegaren och stundom till honom på viss tid öfverlåtut afverkningsrätten till skogen, vanligen på 50 år.»

I femårsberättelsen för 1866—70 klagas öfver lättsinnig skogshushållning och afverkning af skogen till ruinerande små dimensioner. »Det större värde, som skogarne i följd af deras förminskning och konkurrensen mellan virkesuppköpare numera ega, jemte lättheten att genom försäljning af afverkningsrätten till skogen vinna ett kapital, som mången gång tyckes öfvergå hemmanets värde, äfvensom förespeglingar om arbetsförtjenst med hygge och nedforsling till vattendragen af virket, äro frestelser, hvilka, då fråga uppstår om försäljning på vissa år af afverkningsrätt till skog, allmogen icke kan motstå, desto mindre som den vanligen ej förstår uppskatta värdet af det räntebärande kapital, som representeras af skogen, hvilket år efter år ej oväsentligt höjes. Dessa så kallade skogsköp, som vanligen afslutas på 50 år och intecknas i fastigheterna, hafva under perioden förökats i ej ringa antal.»

1871—75 års berättelse uttalar tillfredsställelse öfver den nya afvittringstadgan för Vesterbottens och Norrbottens lappmarker, hvarigenom försäljning af skog från skattehemmanen medgafs först efter utsyning.

I femårsberättelsen för 1876—80 uttalas liflig önskan att få den s. k. norrbottenslagen utsträckt till att gälla också för detta län för att förebygga skogssköfling. Revirförvaltaren i Skellefteå påpekar, hurusom »sågverksegare och sparlexportörer uppköpa efter hand dels hemman och dels afverkningsrätt till skogen derå under vissa år, vanligen 3, 5 å 10 år. — Endast inom Jörns kapellförsamling är afverkningsrätten till skogen å omkring 50 skattehemman antingen delvis eller helt och hållet försäld, och omkring 20 dylika hemman äro under full eganderätt inköpta af trävaruexportörer». I synnerhet under 1880 års höst inköptes en stor del hemman och skogar, emedan man börjat frukta, att Norrbottenslagen skulle utsträckas till Vesterbotten. Revirförvaltaren i Södra Lycksele uppgifver, att »de enskilda skogarne der med få undantag blifvit försälda till sågverksegare på 50 år».

Femårsberättelsen för 1881—85 berör ämnet endast så till vida, som deri framhålles menligheten af de 50-åriga afverkningskontrakten.

»Genom skogens skiljande från hemmanet under så lång tid beröfvas detta senare den afkastning, som skogen eljest skulle lemnat och som väl kan behöfvas för nedläggande af förbättringar på jordens brukande m. m.»

I sin femårsberättelse för 1886—90 yttrar länsstyrelsen bland annat: »De hemman, som för skogsafverkning blifvit inköpta, skötas i allmänhet illa såsom jordbrukslägenheter, hvilket är en naturlig följd af innehafvarnes önskan att i första rummet använda sina arrendatorer till arbete vid skogsfällning och timmerutdrifning. För att visa, att detta förhållande ingalunda kan anses vara af ringa betydelse, vill länsstyrelsen nämna, att en ganska stor del af länets jord, synnerligast lappmarkens, kommit i sågverksbolagens ego. År 1881 innehade *alla* industriella inrättningar och bolag inom *hela* länet tillsammans 23 $\frac{1}{3}$ mantal, allt med ett taxeringsvärde af 1,514,950 kronor; vid periodens slut innehafva sågverksbolagen ensamt inom lappmarken 61 $\frac{1}{3}$ mantal, taxerade till 2,639,000 kronor. Denna oerhörda ökning i hemmansköpen upphörde emellertid, då förhoppningarna om en ändrad skogslag för lappmarken blefvo stäckta.»

* * *

Vid de tre senaste femårsperiodernas slut innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde och mantal, jemförda med hela länets sammanlagda taxeringsvärde å jordbruksfastighet och mantal:

År.	Inhemska aktiebolag.		Utlänningar.		Länet.	
	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.
1880.....	1,562,950.	23,637.	—	—	34,592,100.	1,048,467.
1885.....	2,407,800.	48,824.	1,700.	0,135.	39,656,700.	1,106 $\frac{5}{16}$.
1890.....	4,473,100.	104 $\frac{1}{3}$.	2,300.	0 $\frac{1}{3}$.	46,456,200.	1,207 $\frac{1}{3}$.

Norrbottens län.

I berättelsen för 1861—65 klagas öfver det öfverhand tagande sparrhygget, som vidtager i den mån den äldre skogen hugges ut.

1866—70 års berättelse upprepar samma klagomål, men anmärker, att det ej kan sägas råda skogsbrist inom länet.

Följande årsberättelse, för 1871—75, uttalar belåtenhet med den år 1874 tillkomna norrbottenslagen.

Femårsberättelsen för 1876—80 berör ej hithörande förhållanden.

I berättelsen för 1880—85 heter det bland annat: »Skogsköpen eller arrenden af skog med afverkningsrätt under längre eller kortare tid hafva på de senare åren nästan upphört. De, som ännu ega bestånd, härleda sig från den tid, då exporten af sparrar och undermåligt virke bedrefs i stor utsträckning från skogarne invid kusten och nedre sträckorna af de beqväma vattendragen.»

Vid de två senaste femårsperioders slut, för hvilka uppgifter föreliggga, innehades af inhemska aktiebolag och af utlänningar jordbruksfastighet till följande taxeringsvärde och mantal, jemförda med hela länets taxeringsvärde å jordbruksfastighet och mantal:

År.	Inhemska aktiebolag.		Utlänningar.		Länet.	
	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.	Taxeringsvärde.	Mantal.
1880	365,500.	24,534.	1,690,300.	118,795.	30,156,548.	871,539.
1885	3,189,600.	165,817.	136,300.	15,115.	34,683,617.	900 $\frac{743}{188}$.

Den stora olikheten förklaras deraf, att Gellivare gruffält och marker under perioden öfvergått från utländsk hand i ett svenskt bolags.

Utskottet, som af den verkställda utredningen fann, att motionärens begäran var synnerligen beaktansvärd, tillstyrkte enhälligt bifall till hans förslag.

Då utskottets utlåtande föredrogs i Andra Kammaren, uppstod endast ett kortare meningsutbyte, och blef betänkandet derefter utan votering bifallet.

Första Kammarens första tillfälliga utskott lemnar vid sin behandling af motionen först en kortfattad redogörelse för de sex nordligaste länens bebyggande och odling samt för der befintliga industriens uppkomst, utveckling och framtidssträfvanden, sådana dessa förhållanden ditintills framställt sig enligt utskottets uppfattning. I denna redogörelse medgifver utskottet, dels att de stora bolagen, som att börja med förvärfvade sig nyttjanderätten till enskildes skogar på 50 år genom så kallade skogsköp, sedermera förvandlat denna nyttjanderätt till eganderätt genom inköp af sjelfva fastigheterna, hvarigenom de för-

hållanden uppstått, som gifvit anledning till herr Vahlins motion och Andra Kammarens dermed sammanstämmande beslut, dels ock att trävaruindustrien, sådan den i landet bedrifvits, föga egnat sig åt sjelfva skogsvården; men i den af motionären såsom oroväckande ansedda företeelsen, att de industriella verken förvärfva skog med full eganderätt, finner utskottet tydligen ligga en sträfvan att betrygga dessa verks fortfarande bestånd, hvilken sträfvan måste framkalla intresse för en god skogsvård. Utskottet medgifver visserligen vidare, att stora sociala fördelar äro förenade med en sjelfgande jordbrukareklass och att en befolkning, bestående af jordarrendatorer, torde vara mindre tillfredsställande, men framhåller äfven, att inom rikets sydligare delar talrika exempel föreligga derpå, att en befolkning af arrendatorsklassen ofta eger lika framstående egenskaper som jordegareklassen samt att i vissa delar af landet stora territorier utan olägenhet egas af enskilda personer eller bolag.

Derefter fortsätter utskottet:

»Den redogörelse, som af Andra Kammarens tillfälliga utskott i dess utlåtande lemnas i enlighet med Konungens befallningshafvandes femårsberättelser, öfver den del af länens taxeringsvärden å jordbruksfastigheter, som belöper å hemman, hvilka af aktiebolag egas, synes ej heller för närvarande innebära någon synnerlig fara, då t. ex. i Gefleborgs län, hvarest den sydliga provinsen Gestrikland är synnerligen rik på jernverk, taxeringsvärdet af sådan bolagsegendom ej uppgår till mer än 19 procent af länets hela taxeringsvärde å jordbruksfastighet, samt motsvarande procenttal för alla de sex nordliga länen utgör 14 procent af sammanlagda jordbruksfastighetssumman. Kommer då härtill, att antalet af dessa bolag är högst betydligt, torde vara klart, att samlandet på en hand af eganderätt till större jordområden ej förekommer i den oroande omfattning, motionären framställt.»

»Dessutom är att antaga, att om det förslag till ändring i hemmansklyfnings- och jordafsöndringsförfattningarna, som den komité, hvilken har till uppgift utreda på hvad sätt tillfälle kan beredas obemädlade att bilda egna jordbruk, i sitt underdåniga betänkande af den 25 september 1891^{*)} framlagt om 'egostyckning', vinner godkännande, lämpligaste och riktigaste utvägen uppnås att i hufvudsak särskilja skogsbruk och jordbruk, då på detta sätt utsträcket möjlighet till eganderätt af särskild skogsmark, och sågverksbolagen kunna, med bibehållande af sin eganderätt till större delen af skogsmarken, äfven med full egande-

*) Skall vara den 5 mars 1892.

rätt upplåta inegojorden, åbyggnaderna och nödigt skogsområde för husbehof till jordbrukare, hvilka sålunda blifva sjelfegande.»

»De i bolagsskogarna befintliga odlingslägenheter, som ej lämpa sig för skogsbruk, komma sannolikt ock att med full eganderätt till odlare upplåtas.»

»Då nu härtill kommer, att oegentligt måste vara att särskildt lagstifta för bolag, då samma följder måste härflyta deraf, att en enskild person förskaffar sig eganderätt till jord i stor utsträckning, och då något verksamt sätt att förhindra den öfverklagade egendomssammanläggningen ej torde kunna utfinnas utan åsidossättande af viktiga rättsgrundsatser, får utskottet slutligen och med återupprepande af hvad ofvan blifvit anfördt derom, att nuvarande tillståndet ej synes böra föranleda till oro, föreslå, att Första Kammaren för sin del för närvarande icke måtte biträda Andra Kammarens beslut.»

Herr Lars Berg, med hvilken friherre R. Klinckowström förenade sig, anmälde reservation emot detta beslut och ansåg, att utskottet bort tillstyrka Första Kammaren att instämma i Andra Kammarens beslut, samt anförde såsom skäl härför hufvudsakligen:

att det vore ett känt förhållande, att det öfverklagade samlandet under några fås egovälde af stora skogs- och jordegendomar inom Norrland hittills på vissa trakter visat sig medföra sådana verkningar som afstannad odling och minskadt antal jordegare, hvarpå vissa exempel anfördes från de så kallade »odlingsdistrikten» inom Norrbottens län;

att, om inköp af jordegendom för några få enskildes räkning framdeles fortsättes i den stora omfattning, som under den senaste mansåldern egt rum, sådant ovilkorligen skulle leda derhän, att en stor del af jorden i de norrländska länens skogstrakter undandroges den pågående odlingen, och att hela den sjelfegande allmogen nedsjönke till åbor och arrendatorer samt i vissa fall till underlydande med ännu osäkrare ställning; samt

att, då Riksdagen förut för sin del beslutat en utredning »rörande lämpligaste sättet och vilkoren för upplåtelse från kronodomäner af mark till mindre jordbruk med eganderätt, åsyftande att befrämja en snabbare uppodling af landet och ökad fast befolkning», den nu väckta frågan om bevarande och bibehållande af den redan befintliga fasta befolkningen jemväl vore väl förtjent af att samtidigt dermed tagas under ompröfning.

Då utskottets utlåtande föredrogs inför Första Kammaren, blef detsamma efter en diskussion, i hvilken flere talare deltog, af kammaren bifallet. Såsom skäl härför hade hufvudsakligen anförts, att den

omständigheten, att tillfällig eganderätt till skog förvandlats till ständig eganderätt, icke vore ett ondt, utan ett godt; att inom det län, der procenttalet är som störst å egendomar, lydande under aktiebolag, utgjorde taxeringsvärdet på jordbruksfastighet, som eges af aktiebolag, icke mer än 19 procent af länets hela jordbrukstaxeringsvärde, hvilket icke vore så oroväckande, synnerligast om i betraktande tages, att egendomarna egas icke utaf ett bolag, utan af flera; att om den af den så kallade hemstadskomitén föreslagna lag om hemmansklyfning, ego-styckning och jordafsöndring komme till stånd, skulle utan tvifvel bolag, som fått i sin ego hemman med både skog och inegor samt odlingsbar jord, nog begagna tillfället att till hugade köpare lemna bort inegorna och odlingslägenheterna med åtminstone nyttjanderätten af skogen till husbehof, och härigenom skulle jordbruket icke hämmas, utan främjas samt tillika skogen väl vårdas; samt att om man vill inskränka de stora bolagens rätt att köpa skogshemman, inskränker man äfven jordegarnes rätt att sälja, hvilket åter kan hafva till följd, att, om desse icke få sälja sina hemman förmånligt till ett bolag, de kunna blifva tvungna att låta dem gå för en spottstyfver på exekutiv auktion. För bifall till reservationen anfördes hufvudsakligen de skäl, som finnas i densamma angifna, hvarförutom framhölls, dels att från år 1880, då bolagen egde i de fem norrländska länen och Kopparbergs län 392 mantal med ett sammanlagdt taxeringsvärde af 19,890,000 kronor, till och med år 1890 hade bolagsegendomarnes mantal stigit till 950 med ett taxeringsvärde af 49,270,000 kronor, dels ock att det vore för Riksdagen ogörligt att ens närmelsevis bedöma hela denna viktiga fråga, innan densamma blifvit af Kongl. Maj:t utredd.

Till fullständigande af här ofvan intagna utdrag af länsstyrelsernas femårsberättelser får utskottet beträffande Gefleborgs, Jemtlands och Norrbottens län, för hvilka dylika berättelser för åren 1886—90 icke voro i fullständigt skick tillgängliga, när 1892 års tillfälliga utskott afgaf sitt betänkande, meddela följande.

Berättelsen för *Gefleborgs län* innehåller, förutom sjelfva sifferuppgifterna, intet uttalande i fråga om bolags förvärf af jordbruksfastigheter. För *Jemtlands län* meddelas, »att på senare tider bolagen börjat köpa hemmanen helt och hållet, och hafva dessa köp bedrifvits i större skala egentligen i Herjeådalen, men tendensen är densamma äfven be-

träffande Jemtlands skogshemman, fastän den mindre svaga ekonomiska ställningen hos Jemtlands hemmansegare, jemförde med Herjeådalen, har gjort, att hemmansköpen i Jemtland icke gå så raskt. Rop om hjälp af lagstiftningen mot detta sågverksegarnes tilltagande förvärf af fastighet saknas icke, men huruvida lagstiftningen, utan att kränka de principer, hvarpå eganderätten hvilar, kan dervid något åtgöra, torde vara tvifvelaktigt. Lättade bestämmelser för afsöndring ifrån och styckning af fast egendom torde vara det sätt, hvarpå lagstiftningen rättast bör ingripa, ty sågverksegarne vilja endast åt skogsegendomen men icke den odlade jorden, då det tvärtom måste ligga i deras intresse, att det finnes tillgång på folk, dragare, proviant och fourage i de trakter, der de drifva sin affär, och detta kan icke vinnas, utan att jordbruk fortfarande kan drivas med fördel.» Med en tabell (H) visas, »att då bolagen år 1885 endast egde 17 procent af samtliga hemman i Herjeådalen, de nu ega 27 procent, och att förvärfvet i somliga delar af provinsen gått ännu längre, ända derhän att i Lillherrdal en god del af socknen, öfver halfva hemmantalet, tillhör bolagen». Af tabellerna framgår, att år 1890 utländingar i länet besuto 3,793 mantal med taxeringsvärde af 122,800 kronor, medan hela länets mantal uppgick till 1,107,776 och dess taxeringsvärde till 34,935,000 kronor. Länsstyrelsen i *Norrbottens län* omtalar, att »skogsköpen eller arrenden af skog med afverkningsrätt, hvilka under den förra femårsperioden afstannat, hafva deremot under den sistförflutna ökats och omfattat betydliga vidder. Lika allmänt och måhända ännu allmännare har dylikt förvärf af skog under sista åren skett genom köp af hela hemman, hvilka i stor omfattning öfvergått från jordbrukarnes klass till sågverksegande bolag, firmor och enskilde. Om dessa köp, såsom antagligt synes, fortsättas, skall större delen af jorden i skogslandet öfvergå till sågverksindustrien och den sjelfegande allmogen derstädes minskas. Om en sådan öfvergång af större delen af jorden till några få egare och allmogens deraf följande försvinnande i allmänhet är för modernäringen skadlig, så är detta i högre grad fallet i Norrbotten, hvarest odlingen är ringa och spridd samt hemmanen af stor vidd med rika odlingstillfällen, hvilka i sågverksindustriens hand knappast torde blifva tillgodogjorda». Medelst tabellerna 3, 5 och 6 visas, att år 1890 innehades af inhemska aktiebolag nära 185 mantal med 3,488,450 kronors taxeringsvärde samt af utländingar något mer än 15 mantal med 159,000 kronors taxeringsvärde, under det att hela länet omfattade 942,6 mantal med ett taxeringsvärde af 44,734,550 kronor.

Af hvad här ofvan blifvit anfördt ur länsstyrelsernas femårsberättelser framgår tydligt, att bolags förvärf af jordbruksfastigheter i stor omfattning egt och fortfarande eger rum åtminstone i Kopparbergs län och de norrländska länen. Vål har häremot under ärendets behandling år 1892 framhållits, att dylikt förvärf icke vore af synnerlig betydighet, då taxeringsvärdet å samtliga i dessa provinser belägna, bolag tillhöriga jordbruksegendomar år 1890 uppgick allenast till 19 procent af hela jordbrukstaxeringsvärdet i Gestrkland och 14 procent i de öfriga landskapen. Utskottet vill dock härvid erinra om det förhållande, att de hemman, som i nämnda orter öfvergått i bolags ego, i sjelfva verket icke ligga spridda öfver hela länen, utan äro belägna hufvudsakligast, för att icke säga uteslutande, inom dessas skogstrakter, hvadan det i viss mån blir vilseledande att jemföra taxeringsvärdet å dessa hemman med taxeringsvärdet å länens samtliga jordbruksfastigheter. En riktigare uppfattning om jordegendomens fördelning i dessa trakter torde erhållas genom en jemförelse mellan det sammanlagda taxeringsvärdet och mantalet å alla *inom nämnda trakter belägna* hemman eller skogsbygdssocknarne å ena sidan samt, å andra sidan, enahanda värde och skattetal för de af bolagen innehafda jordbruksfastigheter, ett förfaringssätt som ock iakttagits uti ofvan anförda tabell H i femårsberättelsen för Jemtlands län 1886—90 beträffande Herjeådalen.

Utskottet befarar, att om en dylik jemförelse flerstädes komme till stånd, den skulle visa ett långt mera oroande resultat med hänsyn till den sjelfegande jordbrukareklassens aftagande och tillväxten af arrendatorer eller bolagsunderlydande med ännu osäkrare ställning. Och för händelse så skulle vid en statistisk utredning befinnas vara det verkliga förhållandet, torde här ock böra såsom en dess innebörd påpekas, förutom de faror i socialt och politiskt hänseende, som i motionen framhållas, att ganska stora delar af de norrländska skogsbygderna, ehuru försedda med många tillfällen till odling och ett åtminstone någorlunda lönande jordbruk, genom denna fastigheternas fördelning allt framgent torde förblifva ouppodlade och föga befolkade.

Den i motionen behandlade fråga synes därför utskottet vara af största betydelse ej blott för de norra länen och särskildt för deras skogstrakter utan ock för hela vårt fädernesland. Den har ock till en del och i samband med andra förslag nyss bragts under Riksdagens pröfning genom en förliden gårdag i Andra Kammaren utdelad motion (n:o 26 i Första Kammaren) af herr C. Treffenberg angående revision af skogslagstiftningen m. m. Att den äfven väckt uppmärksamhet å andra håll, framgår deraf, att såväl hushållningssällskapens ombud vid

sitt möte (den s. k. landtbruksriksdagen) i Stockholm förlidet år som ock Vesterbottens läns landsting beslutit att hos Konungen anhålla om åtgärder i den nu föreliggande motionens syfte.

Vid sådant förhållande och då motionären, med frångående af sitt år 1892 framställda yrkande, numera föreslagit en utredning i det syfte, att regeringen må blifva i tillfälle att för Riksdagen föreslå de åtgärder, som för bibehållande af en sjelfegande jordbrukarebefolkning uti ifrågavarande trakter kunna anses af förhållandena påkallade, synes det utskottet, att Riksdagens kamrar böra hafva fullgiltiga skäl att samstämmigt bifalla motionen.

Då flertalet af de ifrågavarande länens representanter i Andra Kammaren undertecknat denna motion, framträder densamma yttermera såsom ett uttryck för dessa tracters önskingar och behof, och detta bör, enligt utskottets förmenande, för Riksdagen utgöra ett ytterligare skäl att allvarligt behjerta de framställda önskningsmålen.

Utskottet — som lika med motionären anser de för frågans lösning bäst afvägda åtgärder med full insigt kunna bedömas först sedan tillräckligt statistiskt material insamlats — hemställer alltså,

att Andra Kammaren, med bifall till herr V. Vahlins motion, för sin del beslutar, att Riksdagen må hos Konungen anhålla, det ville Kongl. Maj:t låta infordra och för Riksdagen framlägga uppgift på den jordbruksfastighet, som af bolag eges i de delar af vårt land, der skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekommer, äfvensom statistiska uppgifter, utvisande tillväxten af denna bolagsegendom och den sjelfegande jordbrukareklassens deraf orsakade förminskning; samt att Kongl. Maj:t ville, för så vidt de inhemtade upplysningarna sådant föranleda, för Riksdagen föreslå de åtgärder, som för bibehållande af en sjelfegande jordbrukarebefolkning i samma trakter kunna anses af förhållandena påkallade.

Stockholm den 12 april 1894.

På utskottets vägnar:

H. AMNÉUS.
